

HIBRIDIZAREA SISTEMELOR DE PENSII ÎN CADRUL UNIUNII EUROPENE EXTINSE

*Lect. univ.dr. Georgeta MODIGA
Universitatea "Danubius" din Galați*

The analysis of different trajectories of reform in the old and new member states of European Union help us define the main characteristics of pension systems in the beginnings of XXI century.

Is expected that private companies role will grow in the country of different families. Despite the existence of commune challenges, pension institutions are influenced by past choices. Institutions inherited from the past are constrained by ruling factors and contributed also to marginal reform defining and even to radical but still linked to traditional origins.

To describe this kind of process we used the term hybridization: new systems are the effect of different institutions and objectives interaction. Proposed classification is based on actual pension system, but that can easily change in the future. In special way for new member states of European Union, reformed system implementation is still in deployment, and actual interaction between piles can change in the next years.

Evoluția sistemelor de pensii în Europa: un caz de hibridizare

În conformitate cu interpretarea mai puțin deterministă a abordării neo-instituționaliste, analiza vechilor și actualelor sisteme este folosită pentru a explica inovația (mai mult decât stabilitatea) programelor de pensii în vechile și noile state membre ale Uniunii Europene. În această idee, propunem un nou concept pentru a descrie și explica evoluția recentă: acela al hibridizării. Acesta se definește ca fiind procesul ce conduce la interacțiunea și coexistența unui grup de instituții distincte atât din punct de vedere genetic cât și funcțional.

Acest proces nu reprezintă o noutate, ci este un model în transformarea istorică a sistemelor de pensii. De fapt, din punct de vedere teoretic, modele ideale sunt implementate în diferite familii de țări. În aceste familii, instrumentele și metodologia dominantă (în concordanță cu un anumit model ideal) sunt combinate cu instituții înrudite cu alte modele ideale. Prin definiție familiile nu sunt pure, ci hibride¹.

Clustere poroase în legătură cu procesul de hibridizare

În conformitate cu perspectiva istorică și instituțională, reformele adoptate în ultimele decade pot fi interpretate ca un următor pas al hibridizării în curs de derulare, în ceea ce privește atât vechii cât și noii membri ai UE. În această secțiune vom prezenta câteva țări ca exemple paradigmatică ale unui astfel de proces.

Hibridizarea în Europa Continentală și de Sud

Cea mai mare parte a Europei Continentale și de Sud a urmat exemplul Germaniei, care în 1889 a fost prima țară care a introdus un program general de pensii pentru muncitorii din industrie. Acest sistem a fost și este încă legat de modelul conservator-cooperatist. Sistemul de pensii a avut ca scop fundamental să permită muncitorilor pensionați menținerea standardului de viață (menținerea venitului). Finanțarea consta din contribuțiile sociale plătite de către angajați și angajatori, în timp ce structura beneficiilor era determinată de veniturile obținute prin intermediul metodei payg și a celor obținute prin metoda veniturilor definite. Acest mecanism asigura redistribuirea între și în cadrul generațiilor. În conformitate cu natura lor ocupațională, programele de pensii erau administrate de cei care plătesc și au interes pentru ele: reprezentanții angajaților și angajatorilor. Sistemul este divizat în diferite scheme și este diferențiat conform grupelor ocupaționale, în ceea ce privește mecanismele de calcul al costurilor și beneficiilor. În marea majoritate a țărilor aparținând acestor familii procesul de hibridizare a fost realizat mai întâi (în mod special după cel de-al doilea război mondial) prin introducerea pensiilor minime având ca scop reducerea riscului de sărăcie în rândul celor în vârstă care nu plătesc deloc contribuții (sau nu suficiente încât să primească un beneficiu bazat pe ocupație).

Este în mod obișnuit direcționat către populația defavorizată, finanțat din taxe și scopul său este mai degrabă, prevenirea sărăciei decât menținerea veniturilor câștigate pe parcursul perioadei de muncă.

¹ Athanasiu A., *Dreptul Securitatii Sociale*, Editura Actami, Bucuresti 1995

O următoare modificare a sistemului de pensii a rezultat în urma procesului recent de reformă. În unele țări din cadrul pilonului public, logica actuarială a fost consolidată. Pensiile sunt din ce în ce mai direct legate de contribuții decât de venituri. Acesta este cazul Italiei, Franței etc. (Natali și Rhodes 2004). Aceasta reduce efectele redistributive ale programelor de pensii. Adoptând termenii propuși inițial de Palier, prin urmare obiectivul dominant se schimbă parțial: de la „întreținerea veniturilor la economiile salariale”. Mai mult decât atât, reducerea puternică a nivelului mediu al beneficiilor a făcut loc extinderii schemelor de fonduri private. În cadrul acestui grup de pensii, fiecare țară a urmat o evoluție particulară. Cazul Belgiei, cel propus aici, reprezintă doar un tip de hibridizare în cadrul familiei.

După cel de-al doilea război mondial, în Belgia, sistemul de pensii era caracterizat printr-o arhitectură fragmentată în cadrul căreia beneficiile variau în conformitate cu liniile ocupaționale. S-au elaborat diferite scheme (în locul schemei payg). Împreună cu elemente „corporatiste”, sistemul belgian era caracterizat de un înalt nivel de redistribuire (ARCQ și BLAISE 1998; ANDERSON 2003). După reforma adoptată în 1967, împărțirea instituțională a fost redusă prin îmbinarea diferitelor scheme într-una singură, ce acoperea salariații administrați de către RWP. Din 1967, sistemul de pensii a fost împărțit în trei scheme principale: una pentru angajații dependenți de sectorul privat, una pentru angajații independenți și una pentru funcționari publici. Majoritatea acestor programe sunt de tip payg și legate de câștig, funcționari publici aveau o metodă favorabilă de calcul. Pilonul public a fost apoi suplimentat cu alte scheme ocupaționale private organizate la nivel de sector sau companie.

În 1990, guvernul belgian a realizat diverse inovații cu scopul de a asigura stabilitatea financiară viitoare a programelor de pensii, de a crește eficiența lor administrativă, de a îmbunătăți egalitatea între sexe, și de a suplimenta sursele de venituri pentru persoanele pensionate.

Legea Structurii Sociale, introdusă în 1996, a constituit cel mai important pas în acest sens. Pe baza ordonanțelor speciale votate de parlament, guvernul a sporit resursele financiare provenite din taxele totale. Aceasta a produs o reducere a dependenței pensiilor de contribuțiile sociale. Recent, fondul pentru bătrânețe a fost introdus pentru a proteja finanțarea primului pilon. Este o rezervă demografică finanțată prin reducerea datoriei, cu scopul de a absorbi creșterea viitoare a cheltuielilor publice. Poate fi văzută ca o prefinanțare parțială a sistemului payg (BECQUAERT 2001).

Apoi, au fost adoptate noi măsuri în vederea eliminării progresive a așa-numitului coeficient de reevaluare și pentru a controla cheltuielile cu pensiile. Un decret regal a introdus o creștere a redistribuirii între generații și între pensiile de nivel scăzut și înalt. În fiecare sistem există reguli pentru evitarea riscului de reducere a beneficiilor: pentru salariați, legislația furnizează drepturi minime egale cu dreptul la o pensie anuală. Sistemul actual de pensii asigură două tipuri de beneficii pentru pensionari: venitul garantat și indemnizația de ajutor celor în vârstă finanțată prin taxe (BECQUAERT 2001).

Încercarea sistemului public de pensii de a tinde către o logică universală și distributivă² este în concordanță cu încercarea de a mări rolul schemelor private suplimentare prin intermediul modificărilor legislative de la sfârșitul anilor 90 începutul anilor 2000.

Legea „Colla” din 1995 a extins acoperirea schemelor suplimentare: prin creșterea portabilității și includerea angajaților part-time în cadrul celui de al doilea pilon (Ministerul Federal al Afacerilor Sociale, Sănătății Publice și Mediului 2002). Se aștepta ca noile măsuri legislative din aprilie 2003 să facă față perioadelor de nesiguranță (Peeters 2003, Anderson 2003).

În pofida reformelor recente, cel de al doilea strat este încă unul voluntar. Mai mult de atât, este implementat prin intermediul schemelor ocupaționale la nivel de companie sau sector și la inițiativa angajatorului. În conformitate cu previziunile elaborate de către Comitetul de Protecție Socială, rolul pilonului suplimentar va crește în viitorul apropiat, mărinnd rata brută de înlocuire de la 40% în 2002 la 49% în 2030 (cel de-al doilea pilon asigurând în 2030 o rată brută de înlocuire de 12.2%).

Ca urmare, inovațiile recente din țările „bismarckiene” au constituit un progres în dinamica hibridizării. De exemplu, în Belgia, acesta a constat în transformarea programului public într-o schemă cu rată invariabilă, cu un impact puternic redistributiv, conferind un nivel minim de protecție întregii populații (în conformitate cu modelul ideal social democratic). Modificările recente ale sistemului public de pensii ar trebui să favorizeze dezvoltarea schemelor ocupaționale suplimentare

² Cain M., *Globalising Tendencies in Public Policy*, Emergo, 2000

administrare de către partenerii sociali și finanțate riguros. Aceste elemente sunt legate de originile istorice ale sistemului belgian de protecție socială.

Hibridizarea în Țările Scandinave

Țările Scandinave au urmat experiența inițială daneză de la sfârșitul secolului XIX. Shema minimă de alocare a resurselor pentru populația vârstnică, introdusă în Danemarca în 1821 i-a influențat puternic pe vecinii scandinavi. Pasul următor în secolul XX a fost introducerea pensiilor fixe ce acopereau întreaga populație (nu numai clasa lucrătoare), finanțate prin intermediul taxelor și administrate de către stat (nu de către partenerii sociali). Obiectivul principal era asigurarea unor venituri ridicate populației pensionate cu grad sporit de egalitate, atins prin redistribuirea veniturilor. Acoperirea per ansamblu a riscului de bătrânețe a fost realizată în fiecare țară prin intermediul diferitelor grupuri de instituții. Se face referire la Suedia, ca exemplu pentru țările scandinave. Suedia a introdus în 1998 una dintre cele mai radicale reforme din grupul țărilor scandinave care a fost percepută ca un potențial model pentru celelalte țări europene.

Acest ultim pas pare, de fapt rezultatul ultimelor alegeri adoptate în ultimele decenii și este capabil să modifice logica de ansamblu a sistemului de pensii. După cel de-al doilea război mondial în 1946 sistemul public de pensii bazat pe ancheta socială a fost înlocuit de veniturile cu rată fixă bazate pe cetățenie, finanțate prin intermediul taxelor și administrat de către stat (așa numitele *people's pensions*). Prin urmare, obiectivul de ansamblu era egalizarea distribuției veniturilor după pensionare (Palme 2003). După aceea, deja în 1959, tiparul inițial social-democratic a suferit o hibridizare parțială. Primul program public de bază a fost asigurat printr-o schemă generală finanțată prin intermediul contribuțiilor plătite de angajatori (Schema ATP).

Această schemă era unică pentru toți lucrătorii (dependenți sau independenți) dar oferea pensii în funcție de câștiguri după modelul PAYG în locul celor fixe.

Dintr-un anumit punct de vedere, era compatibil mai mult cu modelul bismarckian decât cu modelul social-democratic. Plecând de la aceasta, Palier (2003) definește într-o recentă lucrare, cazul Suediei ca fiind cea de-a doua generație a sistemului bismarckian. Cea de-a treia parte a sistemului consta în pensiile voluntare ocupaționale introduse la nivel de companie și eventual dintr-o schemă de pensie individuală ce urma modelul pieței liberale și prin urmare complet finanțat.

Ultima reformă a urmat această direcție. În noul context instituțional, primul pilon era reprezentat de schema ATP oferind pensii conform modelului PAYG bazate pe ocupare și legate cu contribuțiile. Beneficiile sunt finanțate prin intermediul contribuțiilor sociale (nu împărțite între angajații și angajatorii) și organizate printr-o „metodă predefinită”. Prin urmare constă într-o deviere de la scopul întreținerii venitului către economiile salariale.

În mare parte sistemul este acum limitat la beneficii cu rată fixă și la cele obținute prin anchetă socială acordate cetățenilor care nu reușesc să plătească destule contribuții pentru primul pilon. În acest sens, există o asigurare implicită care are la bază schema ATP (Palme 2003).

Primul pilon, dintr-o perspectivă instituțională, este similar cu acela al țărilor continentale și sud-europene. Trăsătura distinctă a pilonului public o reprezintă prefinanțarea sa parțială. De fapt, în cadrul schemei publice contribuțiile reprezentând 16% din venitul angajaților sunt folosite pentru a finanța sistemul PAYG, 2,5% finanțează schemele administrate de managerii fondurilor private.

Rolul schemelor ocupaționale este limitat la cel de-al doilea pilon și apoi suplimentat de către economiile individuale de către cel de-al treilea pilon. În 2003, schemele ocupaționale finanțate asigurau o rată brută medie de înlocuire de 13,9% și acoperea în jur de 60% din forța de muncă. Schema publică generală furniza o rată medie brută de înlocuire de 57% din veniturile precedente (dar se așteaptă să scadă la 40% în 2050).

Hibridizarea din ultimele decenii a contribuit la definirea noilor reglementări produse în Suedia. Noul sistem îmbina tiparul original social-democratic cu elemente din metodologiile liberală și Bismarckian.

Hibridizarea în țările Anglo-saxone

Programele de protecție socială din țările Anglo-saxone, sunt rezultatul traiectoriei (evoluției) istorice declanșată de „legile sărăciei” care acordau protecție persoanelor în vârstă cu venituri insuficiente sau fără venituri. Acest program a avut drept obiectiv combaterea sărăciei.

În această secțiune descriem dinamica reformei în Marea Britanie. Evoluția ulterioară în această țară a fost prin urmare caracterizată prin introducerea unei scheme de pensii menite să protejeze persoanele defavorizate, în conformitate cu anchetele sociale și finanțate prin taxarea globală (o astfel de măsură administrativă a fost introdusă pentru prima oară în 1908).

Cheltuiala publică cu pensiile este una dintre cele mai scăzute din Uniunea Europeană: în 2000 (primul împreună cu al doilea pilon), a fost de 5.5% din PIB, comparativ cu 9.9% în Suedia și 12.1% în Franța (EPC 2003). Toate aceste elemente sunt compatibile cu un sistem multi-pilon în care responsabilitatea de a proteja persoanele în vârstă este împărțită între instituțiile publice și cele private, acestea din urmă având un rol decisiv. Informațiile propuse de către Comitetul de Protecție Socială ne ajută să evaluăm rolul fiecărui pilon: în 2002 pilonul public a furnizat o rată brută de înlocuire de 35% (pensia de bază de stat reprezentând o rată brută de înlocuire de 16%).

Cel de-al doilea pilon asigură aproximativ o rată de înlocuire de 50%. Conform noului guvern al muncii, ultimul val de măsuri legislative (în particular reforma asistenței sociale și pensiilor din 1999) a avut un dublu obiectiv (în vederea unei noi hibridizări). Pe de o parte, să confirme rolul major al schemelor private de sector; dar pe de altă parte transformarea programelor publice de pensii. Pensia de bază a fost sporită și s-a introdus un nou program: venitul minim garantat oferind o pensie bazată pe anchetă socială în mod direct persoanelor în vârstă. Vechea schemă de stat bazată pe câștig (SERPS) a fost înlocuită în 2002 de „a doua schemă de pensii de stat”. Aceasta din urmă este în continuare legată de venit, până în anul 2007, iar apoi se va transforma într-o schemă de pensii egale pentru fiecare muncitor sau angajat, favorizând în mod particular indivizii cu salarii mici.

Țările Nordice reprezintă un caz revoluționar. Deși nu au fost introduse reforme majore în ultimii 10 ani legate de pensii, reformele introduse încă din anii 50 au schimbat natura programelor de pensii prin intermediul hibridizării. Concret, în cazul Olandei, sistemul public de pensii a trecut de la un model Bismarckian tradițional către un model ideal social-democrat (Ferrera 1993). Pensiile publice erau de tip payg și finanțate prin intermediul taxelor generale. Ele sunt omogene (fixe) și administrate de către structurile statului. Accesul la pensii era bazat pe rezidență.

Cel de-al doilea pilon a fost dezvoltat pentru a permite angajaților să facă față riscului de bătrânețe. Schemele de bază sunt de obicei ocupaționale și definite prin intermediul unor acorduri colective între angajator și sindicate. Ele sunt semiobligatorii și de fapt universale (acoperind mai mult de 90% din populația activă). Ele sunt finanțate în întregime prin intermediul contribuțiilor. În 2002, acestea asigurau o rată brută de înlocuire de 37.4% (primul pilon public doar 32.6%).

Hibridizarea a atins nivelul său maxim în cadrul acestui nou model multi-pilon, în cadrul caruia diferite instituții publice și private cu metodologii diferite joacă un rol important pentru protejarea persoanelor vârstnice.

Hibridizarea în noile state membre ale UE

Cât despre noile state membre ale UE, propunem ca exemplu Cipru ca țară influențată original de sistemele anglo-saxone, apoi redirecționată către modelul bismarckian. Ne vom referi la Latvia, ca exemplu pentru regiunea baltică, în care programele de pensii moștenite din URSS au fost reformate conform evoluției scandinave. În final, prin intermediul Poloniei și Republicii Cehe vom arăta evoluția țărilor din Europa Centrală și de Est. Cea dintâi este propusă ca exemplu de țară care după căderea regimului comunist a introdus un sistem aliniat modelului propus de Banca Mondială dar influențat în mod concret de Suedia, cea de-a doua va fi prezentată ca un caz de reformă prin intermediul careia vechiul model comunist va fi direcționat spre (sau va reveni la) un model Bismarckian.

Țările mediteraneene

Sistemul de pensii din Cipru a fost puternic influențat atât din punct vedere structural cât și funcțional, de poziția sa geografică și de relația istorică cu celelalte țări europene. Prima schemă de asigurare socială de fapt a fost introdusă în 1957 când Cipru era încă o colonie britanică. Prin urmare, a fost fundamental bazată pe modelul liberal, cu originea în Marea Britanie. Dar, ca și evoluția celorlalte țări mediteraneene și bismarckiene este în continuare axată pe schema publică lăsând puțin spațiu pentru fondurile ocupaționale private și economiilor individuale. În 1996/1997 pensiile publice reprezentau principala sursă de venit pentru populația vârstnică (78.3% din venitul anual total, GVG 2003).

Prin urmare, primul pilon reprezintă temelia întregului sistem prin faptul că acoperă întreaga populație. Acesta constă din două substraturi.

Pensia prin anchetă socială (schema de pensii sociale), asigură o pensie minimă populației cu o vârstă de peste 65% și care nu beneficiau de o altă pensie. Această schemă este finanțată prin intermediul taxelor generale. Schema de Asigurare Socială asigură protecție muncitorilor furnizând pensii de bătrânețe, invaliditate, incapacitate de urmaș. Vârsta de pensionare este de 65 de ani pentru bărbați, 63 pentru femei, pentru cei născuți înainte de 1935, dar dreptul la pensie nu e condiționat de

perioada de pensionare. Schema este finanțată din contribuțiile sociale făcute de angajați (6.3% din câștig), angajatori (6.3% din câștig), stat(4%), dar și de persoanele independente sau asigurate voluntar (GVG 2003). Metoda de finanțare este de tip PAYG: contribuțiile nu sunt economisite ci cheltuite imediat pentru pensiile curente³.

Urmând modelul Bismarckian cel de-al doilea sub-strat (privat) este reprezentat de pensiile voluntare suplimentare sub forma fondurilor de economii și/sau schemelor ocupaționale. Astfel de pensii voluntare nu sunt foarte comune, și majoritatea lucrătorilor acoperiți de aceste scheme sunt angajați ai sectorului public. Schemele ocupaționale sunt finanțate prin contribuțiile plătite de angajatorii. În conformitate cu tiparul anglo-saxon sistemul de pensii din Cipru este administrat de către autoritățile de stat (parteneri sociali ocupând un rol minor).

Hibridizarea în Statele Baltice

Instituțiile de pensii din țările baltice prezintă o anumită fragmentare. După măsurile implementate în ultimul deceniu în Latvia, sistemul este bazat pe trei piloni dar este similar cu sistemul din Suedia. În Estonia, arhitectura instituțională este în mod tipic multi-strat și companiile private joacă un rol mult mai important comparativ cu Latvia. Lituania este mai apropiată de modelul Bismarckian: schemele suplimentare sunt voluntare și nu obligatorii (Horstmann și Schmahl 2003).

Primul pilon (obligatoriu și public) constă din pensii legate de câștig, organizate conform sistemului payg dar având o metodă „a contribuțiilor definite”(în loc de cea „a beneficiilor definite”). Valoarea pensiilor este direct legată de contribuția plătită de angajați și angajatori, care este economisită virtual (asemănător unui sistem finanțat). Pilonul nu oferă o asigurare universală ci legată de gradul de ocupare și nu garantează o pensie subvenționată pentru fiecare. Persoanele care nu au contribuit suficient sau care nu au contribuit deloc sunt asigurate de către schemele de asistență socială (în particular prin intermediul beneficiilor de întreținere socială).

Câteva amendamente la reforma pensiilor au crescut efectul redistributiv al stratului public prin definirea unui plafon maxim de pensie și a unor condiții mai favorabile pentru pensiile scăzute și pentru cele de pensionare anticipată (GVG 2003). Vârsta de pensionare a fost la începutul anilor 90 de 60 de ani pentru bărbați și femei (cu posibilitatea pentru femei de pensionare anticipată).

Cel de-al doilea strat (obligatoriu și public) este reprezentat de pensiile suplimentare finanțate public introduse în 2001. Acest pilon suplimentar este reglementat și administrat de către stat. Administrația revine Agenției de Stat a Asigurărilor Sociale, în timp ce deciziile referitoare la investirea bunurilor sunt luate de către administrația de investiții. Această activitate, în primii ani ai implementării celui de-al doilea sub-strat este realizată de Trezoreria de Stat.

Cel de-al treilea strat (voluntar și privat) este reprezentat de pensiile finanțate suplimentare. Acesta este administrat de instituțiile private. Fondurile voluntare de pensii pot fi atât ocupaționale cât și individuale. În ultimii ani, numărul participanților la fondurile ocupaționale a crescut. Sistemul de pensii se află în responsabilitatea Ministerului de Asistență Socială.

Departamentul de Asigurare Socială organizează asigurarea statuară pentru aplicarea legislației. Fondul de Asigurare Socială este responsabil cu colectarea contribuțiilor de asigurare socială de stat și cu plata pensiilor. El are o structură instituțională descentralizată. Este un corp tripartit format din reprezentanții angajatorilor, angajații și administrația de stat (din partea Ministerului de Asistență Socială, Economie și Finanțe).

Sistemul de pensii latvian a fost propus în mod favorabil ca exemplu pentru modelul Băncii Mondiale bazat pe diverși piloni (Orenstein, Muller 2003). De fapt, acesta pare mai degrabă legat de experiența concretă a țărilor scandinave și parțial legat de modelul comunist anterior.

Efectele hibridizării: Familii de pensii revizuite în cadrul UE extinse

Compararea inovațiilor legislative implementate în diferitele state membre UE ne ajută să definim principalele trăsături caracteristice ale procesului de hibridizare. Aceasta confirmă ipoteza potrivit căreia reformele recente au produs o contaminare a familiilor tradiționale de pensii. Inovațiile adoptate în ultimele două decade au urmat unele trenduri comune⁴. Primul este referitor la privatizarea parțială a sistemelor de pensii. Diferiți actori publici și privați împart responsabilitatea protecției oamenilor împotriva riscului de bătrânețe. În acest sens, sistemele de pensii (nu numai modelul multi-pilon) sunt bazate pe diferite straturi.

³ Corporative Review, Social Security Spending in South Eastern Europe, 2005

⁴ Amerini G., *Social protection: expenditure on pensions, Statistics in focus*, Population and Living Conditions, theme 3,9/2001

Totuși, linii comune în evoluție nu înseamnă convergență. Trenduri comune au fost distinct implementate în originile pensiilor tradiționale prin diferite tehnici. Deci, schimbările politice au condus la revizuirea, mai degrabă decât unirea, familiilor de pensii. Astfel de familii revizuite sunt vechi și noi membri UE. Ele se deosebesc în privința a câtorva variabile cheie: natura publică/privată (și obligatoriu/voluntară) a schemelor de pensii (dependentă de rolul statului ca reglementator, administrator, furnizor), structura pensiilor și metoda esențială de finanțare (definită în termenii unor sisteme de tip pay-as-you-go legate de câștigurile din cursul vieții active sau de contribuțiile plătite/sisteme prefinanțate. Toate aceste elemente sunt luate în considerare conducând la fragmentarea concretă a sistemului de pensii în diferiți piloni.

Familia bismarckiană este formată din țările aparținând Europei Continentale și de Sud (Germania, Franța, Belgia, Italia etc. dar și Cipru și Malta) și de asemenea Europei Centrale și de Est (ca Republica Cehă și Slovenia). Pensiile sunt în mod fundamental legate de modelul tradițional german. Cea mai mare parte a programelor de pensii este legată de câștig și de metoda payg. În acest caz, statul are rolul major atât de reglementator cât și de furnizor de pensii. Programele publice sunt administrate cu o participare a partenerilor sociali, și suplimentate cu schemele finanțate voluntare, private (administrare de către partenerii sociali și/sau companiile private). Acest cluster revizuit, dacă este comparat cu familia bismarckiană, poate fi definit ca rezultatul hibridizării din cauza eroziunii rolului fundamental al pilonului public. Noi motivații fiscale pentru fondurile private, reducerea nivelului mediu al pensiilor publice sunt așteptate să conducă în viitor la un echilibru între schemele publice și cele private, metoda payg și metodele finanțate, câștiguri și contribuții legate de pensii⁵.

Sistemele multi-pilon sunt implementate în țările anglo-saxone (Anglia, Irlanda) dar și în țări care au fost inițial părți ale altor familii (este cazul Olandei odată parte a modelului bismarckian și Danemarca parte a modelului scandinav). Aceste ultime țări sunt rezultatul reformelor revoluționare care au îmbunătățit în mod radical setul anterior de instituții și logica lor globală. Oricum arhitectura prezentă a programelor de pensii este încă influențată de experiențele trecute. În toate aceste cazuri, pilonul public obligatoriu este de tip payg și reprezintă doar parte a sistemului de pensii (aproape jumătate din venitul pensionarilor, cu excepția parțială a Danemarcei, în care pensiile publice sunt încă partea dominantă a sistemului). Schemele ocupaționale finanțate (al doilea pilon) sunt răspândite, obligatorii sau quasi-obligatorii și sunt administrate de partenerii sociali. Economii individuale constituie un supliment al venitului de pensionare. Al doilea și al treilea pilon reprezintă aproape jumătate din resursele pensionarilor. Statul își menține rolul de regulator al programelor de pensii schimbând rolul de furnizor cu actorii privați.

Familia nordică este formată din țările aparținând Scandinaviei (Suedia și Finlanda), părți Europei Centrale și de Est (Polonia, Ungaria, Slovacia) și regiunii baltice (Latvia, Estonia și Lituania). Aici, sistemul de pensii este bazat în cea mai mare parte pe programele publice legate de câștiguri. Pilonul public obligatoriu este parțial prefinanțat și privatizat (în concordanță cu metoda "carve out"). Managerii fondurilor de pensii de fapt administrează parte a contribuțiilor colectate de autoritățile publice.

În concordanță cu instrumentele menționate mai sus, structura beneficiului este în principal relaționată cu contribuțiile: prin metoda payg dar cu contribuții definite (în Suedia, Latvia și Polonia). Dacă este comparată cu familia bismarckiană, direcția către prefinanțare și privatizare este mai accentuată. În locul țărilor multi-pilon, sistemul nordic este puternic bazat pe primul pilon care reprezintă sursa majoră de venit pentru pensionari, în timp ce schemele ocupaționale sunt voluntare (în loc de obligatorii) și mai puțin dezvoltate (în special în Finlanda, țările baltice și Polonia). Statul își menține rolul cheie de regulator și furnizor (dar cu o privatizare parțială a pilonului obligatoriu). În final, în interiorul acestui cluster (familii), țări ca Polonia și Slovacia au arătat un interes mai mare pentru schemele private decât țările scandinave.

Concluzii

În conformitate cu argumentul propus în introducere, analiza diferitelor traiectorii ale reformei în vechile dar și noile state membre ale Uniunii Europene ne ajută să definim unele trăsături caracteristice cheie ale sistemelor de pensii la începutul secolului XXI.

În primul rând, unele linii directoare comune ale reformelor recente pot fi identificate. Toate inovațiile sunt în fapt compatibile cu noul echilibru dintre principiile distince inițiale și

⁵ Economic Policy Committee, *The Impact of Ageing Population on Public Finances: Overview of Analysis Carried at the EU level and proposals for a future work programme*, Brussels, 2003

instituții. Responsabilitatea statului de a proteja împotriva riscului de îmbătrânire este din ce în ce mai mult împărțită cu alți actori (partenerii sociali și instituții private în legătură cu piața). Metodologia actuarială (beneficii de pensii relaționate în mod strict cu contribuțiile) devine importantă în anumite contexte regionale. De exemplu, țări ca Suedia și Polonia au introdus în cadrul sistemului public de tip payg, metoda națională de contribuții definite. Mai mult, rolul instituțiilor private se așteaptă să crească în țările aparținând diferitelor familii. În timp ce aceste elemente par a fi compatibile cu argumentul convergenței progresive între diferite modele, compararea diferitelor modele de pensii europene conduce la o concluzie diferită. În pofida existenței unor provocări comune, instituțiile de pensii prezente sunt în mod puternic influențate de alegerile trecute. Instituțiile moștenite din trecut sunt puternic contrânse de către decidenții și au contribuit de asemenea la definirea reformelor marginale sau chiar radicale dar încă legate de originile tradiționale. Pentru a descrie un asemenea proces am folosit termenul de hibridizare: sistemele noi sunt efectul interacțiunii diferitelor instituții și obiective. S-a produs transformarea familiilor de pensii către noi grupe. Aidoma primilor clusteri, cei noi sunt poroși și flexibili. Categorizarea propusă este bazată pe sistemul de pensii prezent, dar care se poate schimba cu ușurință în viitor. În mod special pentru noile state membre UE, implementarea sistemelor reformate este încă în desfășurare, și interacțiunea actuală dintre piloni se poate schimba în următorii ani.

Avantajul esențial al acestei categorisiri îl reprezintă amestecul noile și vechile state membre ale Uniunii Europene luând în considerare combinarea instituțiilor rezultate din reformele recente.

Bibliografie

- [1] Athanasiu A., *Dreptul Securitatii Sociale*, Editura Actami, Bucuresti 1995
- [2] Amerini G., *Social protection: expenditure on pensions, Statitics in focus*, Population and Living Conditions, theme 3,9/2001
- [3] Cain M., *Globalising Tendencies in Public Policy*, Emergo, 2000
- [4] Economic Policy Committee, *The Impact of Ageing Population on Public Finances: Overview of Analysis Carried at the EU level and propolsals for a future work programme*, Brussels, 2003
- [5] Corporative Review, *Social Security Spending in South Eastern Europe*, 2005